

University of Groningen

Laat ons niet buiten de boot vallen, een onderzoek naar het maatschappelijk en sociaal functioneren van mensen met een IQ tussen de 80 en 90

Borren, W.; Stellema, G.; Wijck, E.E.E. van; Bouma, J.

IMPORTANT NOTE: You are advised to consult the publisher's version (publisher's PDF) if you wish to cite from it. Please check the document version below.

Document Version

Publisher's PDF, also known as Version of record

Publication date:

2001

[Link to publication in University of Groningen/UMCG research database](#)

Citation for published version (APA):

Borren, W., Stellema, G., Wijck, E. E. E. V., & Bouma, J. (2001). *Laat ons niet buiten de boot vallen, een onderzoek naar het maatschappelijk en sociaal functioneren van mensen met een IQ tussen de 80 en 90.*

Copyright

Other than for strictly personal use, it is not permitted to download or to forward/distribute the text or part of it without the consent of the author(s) and/or copyright holder(s), unless the work is under an open content license (like Creative Commons).

The publication may also be distributed here under the terms of Article 25fa of the Dutch Copyright Act, indicated by the "Taverne" license. More information can be found on the University of Groningen website: <https://www.rug.nl/library/open-access/self-archiving-pure/taverne-amendment>.

Take-down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

Downloaded from the University of Groningen/UMCG research database (Pure): <http://www.rug.nl/research/portal>. For technical reasons the number of authors shown on this cover page is limited to 10 maximum.

Samenvatting

Sinds 1993 wordt in principe voor de groep met een intelligentiequotiënt (IQ) tussen de 70 en 90 geen indicatie meer afgegeven door het Fries Platform Zorg (FPZ)¹. Zij kunnen hierdoor geen ondersteuning meer krijgen binnen de Algemene Wet Bijzondere Ziektekosten (AWBZ) gefinancierde hulpverlening voor mensen met een verstandelijke handicap. In de praktijk komt het er op neer dat vooral de groep met een IQ waarde tussen de 80 en 90 het zonder hulp van de Sociaal Pedagogische Dienst (SPD) moet stellen. De SPD ondersteunt mensen met een verstandelijke handicap en hun ouders. Deze ondersteuning is vaak van langdurige aard vanwege het beperkte leervermogen van de cliënt.

De ondersteuning vanuit andere hulpverleningsorganisaties zoals het Algemeen Maatschappelijk Werk (AMW), die kortdurende hulp biedt voor iedereen, wordt door zowel de hulpvragers als de hulpverleners niet altijd als adequaat ervaren. Aangezien zowel de Sociaal Pedagogische Dienst "It buro Kingma" en Stichting Maatschappelijk Werk Fryslân het zicht op deze groep dreigde kwijt te raken, werd de Wetenschapswinkel Geneeskunde en Volksgezondheid (WEWI) van de Rijksuniversiteit Groningen gevraagd een onderzoek in te stellen naar het functioneren van deze groep. Dit onderzoek naar de maatschappelijke en sociale situatie en de hulpbehoefte van mensen met een IQ van 80 tot 90, met als titel "Laat ons niet buiten de boot vallen", is in de periode juli 2000 tot juni 2001 uitgevoerd.

Naast de bovengenoemde organisaties hebben het FPZ (indicatiecommissie hulpverlening voor mensen met een verstandelijke handicap), Stichting Maatschappelijke opvang "De Terp"(blabla), Stichting STAM, twee Sociale Werkvoorzieningen (WSW) en twee Wet Inschakeling Werkzoekenden (WIW) uitvoerende organisaties aan dit onderzoek meegewerkt. De drie laatst genoemde organisaties doen aan arbeidsbemiddeling of bieden zelf arbeid aan.

Met behulp van inclusie- en exclusie criteria, die een indicatie geven voor ongeveer een IQ tussen de 80 en 90, zijn personen geselecteerd. Er zijn vanuit de diverse organisaties 283 namen binnengekomen. In totaal zijn 160 personen benaderd en daarvan zijn 72 geïnterviewd voor dit onderzoek. Alle deelnemers waren 18 jaar of ouder.

Er is met 72 personen een gestructureerde vragenlijst afgenomen die bestaat uit de volgende vragenlijsten:

- ✓ Vragenlijst over kwaliteit van leven, deze meet wat mensen zelf belangrijk vinden om prettig te leven en achterhaalt tevens hoe iemand de kwaliteit van bestaan zelf ervaart;
- ✓ Vragenlijst integratie en welbevinden, deze meet het functioneren op de volgende domeinen: persoon, wonen, dagbesteding vrije tijd, vervoer, relaties, financiën;
- ✓ Hospital Anxiety and Depression Scale (HADS), deze vragenlijst meet angst en depressie;
- ✓ Sociale Redzaamheid-Plus (SRZ-P), meet de sociale redzaamheid met als definitie van sociale redzaamheid: kunnen voldoen aan de eisen die een samenleving (vrijwel) dagelijks stelt;

¹ Sinds januari 2001 overgegaan in het Landelijk Centrum Indicatiestelling - Noord (LCIG - Noord)

- ✓ Vragenlijst gezinsfunctioneren (VGF), hiermee wordt het functioneren van het gezin in kaart gebracht (wegens onvoldoende respons wordt de resultaten hiervan niet meegenomen in dit onderzoek).

Met behulp van deze vragenlijsten proberen wij antwoord te geven op de drie centrale vraagstellingen van dit onderzoek. Hieronder volgen deze vraagstellingen, waarna gelijk de resultaten en conclusies worden besproken.

Vraagstelling 1: **het zo goed mogelijk vaststellen van de omvang van de doelgroep (het aantal gezinnen/ personen dat bekend is bij hulpverleningsinstanties maar mogelijk geen adequate hulp ontvangt dan wel niet voor hulp of ondersteuning in aanmerking komt).**

In totaal zijn er vanuit de instanties 283 namen binnengekomen van mensen die voldeden aan de inclusiecriteria en hiermee in aanmerking kwamen voor het onderzoek. Over de precieze omvang van de doelgroep kan op grond van dit onderzoek geen concretere uitspraak worden gedaan dan dat het werkelijke aantal mogelijk een veelvoud bedraagt van de 283 die door ons in kaart zijn gebracht. Ook schattingen van de SPD wijzen in deze richting.

Vraagstelling 2: **het vaststellen van het sociaal functioneren, de maatschappelijke situatie en het welbevinden van mensen met een IQ van 80 tot 90, die bij diverse hulpverleningsinstanties een aanvraag voor ondersteuning hebben ingediend.**

Uit de resultaten blijkt dat het sociaal functioneren voor een deel van de groep te wensen over laat. Zo blijkt dat meer dan de helft van de respondenten geen vaste partner heeft en één op de vijf respondenten heeft geen vrienden. Verder geeft ruim 25% van de gehele onderzoeksgroep aan in een buurt wonen waar ze niet gerespecteerd worden. Bij de cliënten van het AMW is dit zelfs de helft. Van de cliënten van de SPD, het AMW en de Terp zegt 51% niet serieus genomen te worden en staat 64% nooit in het middelpunt van de belangstelling. De cliënten van het AMW springen er qua sociaal functioneren extra negatief uit.

De maatschappelijke participatie van met name de respondenten van de SPD en het AMW is vrij laag. Van deze groep heeft rond de 60% geen werk en ontvangt een uitkering, Veertig procent staat regelmatig rood en 18% kan zich niet zelfstandig redden in het omgaan met geld. Tachtig procent van de AMW respondenten gaan niet met vakantie. De meeste respondenten wonen zelfstandig, maar 38% daarvan geeft aan moeite te hebben met huishoudelijke taken.

Het gevoel van welbevinden lijkt, ondanks enkele knelpunten, niet te lijden onder de door de respondenten zelf gesignaleerde problemen. Alleen op het gebied van financiën bestaat er een duidelijke ontevredenheid over de hoogte van het inkomen. Een kwart van de respondenten geeft aan zichzelf lichamelijk en/of psychisch niet gezond te vinden. Bij de respondenten van de SPD, het AMW en De Terp

is dit 36%. De uitkomsten van de HADS, een schaal die angst en depressie meet, laten geen extreme scores zien. De angstscore van cliënten van het AMW, de SPD en de Terp (40%) is echter wel hoger dan voor de arbeidsgerelateerde instanties (7%).

Vraagstelling 3: **het vaststellen van de ervaringen met hulpverlening en de hulpbehoefte.**

Over de ervaringen met hulpverleningsinstanties in het verleden is men vrij positief. Van de respondenten geeft 82% een positief antwoord geeft op de vraag naar tevredenheid over de hulpverlening die zij momenteel krijgen, toch sluit de huidige hulpverlening volgens een aantal respondenten niet aan bij hun behoeften. Bijna een derde van de respondenten van de SPD, het AMW en De Terp zegt geen begeleiding te krijgen waar ze dat in hun ogen wel nodig hebben. Vijfentwintig procent geeft aan (meer) hulp nodig te hebben, van hen is een relatief groot deel afkomstig uit de groep die bij de SPD heeft aangeklopt voor hulp (40%). Opvallend is dat zowel de behoefte aan hulp als de hulp die men nu ontvangt voornamelijk op het gebied ligt van praktische hulp (huishouden, werk), ondersteuning bij financiën en vertrouwens/ begeleidingsgesprekken. Bijna alle respondenten zijn met meerdere hulpverleningsinstanties in contact geweest.

Discussie en implicaties

Onderzoek

Het opsporen van respondenten bracht de nodige problemen met zich mee. Het merendeel van de geselecteerde cliënten was in de jaren daarna verhuisd en had geen nieuw adres achtergelaten. In een mogelijk vervolgonderzoek zal men eventueel via andere kanalen op zoek moeten gaan naar mensen die tot de doelgroep van dit onderzoek behoren. Omdat niet alle hulpverleningsorganisaties mee wilden of konden doen aan het onderzoek kan er mogelijk een vertekend beeld ontstaan zijn.

Het verdient aanbeveling dat de SPD en mogelijk ook het AMW de cliënten na verwijzing blijven volgen. Hierdoor kan de instantie bekijken of de verwijzing tot de juiste hulpverlening voor de cliënt heeft geleid en kunnen knelpunten bij bepaalde groepen snel worden gesignaleerd.

Verder zijn van veel respondenten is er geen IQ waarde bekend en de meeste deelnemers aan het onderzoek zijn dan ook geselecteerd op de andere inclusiecriteria. Bij dit onderzoek ging het echter niet zozeer om de exacte IQ waarde, maar meer om het uitsluiten van hulp van de SPD, waarvoor een te hoog IQ als reden werd opgegeven.

Indicatiestelling

Het merendeel van de respondenten lijkt redelijk tot goed te functioneren qua subjectief oordeel, hoewel een groot deel maatschappelijk marginaal functioneert (werkloosheid) met name bij de SPD en het AMW. Er is een kleine groep (25%) die aangeeft (meer) hulp nodig te hebben. De ervaring leert dat deze hulp veelal langdurig van aard is. Het afwijzen van cliënten enkel en alleen op de IQ grens 80 lijkt dan ook voor deze groep ongunstig uit te pakken. Het verdient aanbeveling om bij de indicatiestelling met name de hulpvraag van het individu en sociale factoren als de omgeving en het sociaal en maatschappelijk

functioneren te betrekken. Dit lijkt mogelijk omdat het hier gaat om een klein aantal hardnekkige cliënten. Het is de vraag of indicatiestelling op grond van IQ in deze tijd van vraaggestuurde zorg nog wel gerechtvaardigd is.

Methodische aspecten

Vraaggestuurde zorg is ook inhoudelijk nodig. Een deel van de respondenten en met name die van de SPD en het AMW geven aan geen begeleiding te krijgen waar dat wel nodig is. Dit kan gezien worden als een discrepantie tussen de hulpvraag en het aanbod. Het aanbod moet meer op de vraag worden afgestemd en daarbij moet rekening worden gehouden met de potentiële capaciteiten van de cliënt. De werker zal het leervermogen van de cliënt moeten leren inschatten met als doel het inzetten van de maximale capaciteiten van de cliënt.

Dit kan bijvoorbeeld gerealiseerd worden door deskundigheidsbevordering in de vorm van overleg waarbij gebruik gemaakt wordt van de deskundigheid van zowel de SPD als het AMW. Ook zal het voornamelijk voor de maatschappelijk werkers aan te bevelen zijn om aan de hand van een instrument bijvoorbeeld een vragenlijst meer inzicht te krijgen in het functioneren van de cliënt. Een veel gehoord geluid met name bij de jobcoaches van STAM was dat ze veel meer inzicht in de cliënt hadden gekregen door het afnemen van de vragenlijsten voor dit onderzoek.

Uit dit onderzoek blijkt er hulpbehoefte is op het gebied van praktische ondersteuning onder andere bij de financiën, maar ook bij het vinden van werk en huishoudelijke taken. Verder bestaat er bij deze cliënten behoefte aan een vertrouwenspersoon. Er zal ook ingespeeld moeten worden op de specifieke probleemgebieden van deze cliënten.

De behoefte aan een vertrouwenspersoon kan ontstaan doordat het sociale netwerk niet voldoende hulpbronnen biedt of bij het wegvallen van dit netwerk. Zolang de personen ergens zijn aangehaakt, dit kan bij het gezin, werk of activiteiten zijn, is er een relatie met de samenleving en functioneert de cliënt beter. Dit is duidelijk te zien in de verschillen tussen cliënten van STAM, de WIW en de WSW en de rest. De eerst genoemden scoren op bijna alle fronten beter dan de cliënten van de SPD, het AMW en de Terp. De werkbegeleiders hebben als het ware oog voor hen. Werk biedt een structuur of een vangnet die deze mensen nodig hebben.